

דברים שנגנזו

מים ראשונים: הכותרת המלאה של דף זה צריכה להיות: דברים שנגנזו - דברים שראויים היו להיגנזו ולא נגנזו - דברים שחזרו ונגנזו - דברים שהיו גנוזים ויצאו. את כל אלה נראה להלן והקשר כמובן הוא לכלי המשכן. ובכותרת הדף, קצרנו.

ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמדים: (שמות כו טו).¹

שמות רבה פרשה לה סימן א

"ועשית את הקרשים למשכן", זהו שכתוב: "ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע אשר שם צפרים יקננו, חסידה ברושים ביתה" (תהלים קד טז-יז) - הרבה בריות ברא הקב"ה בעולמו ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן ונגנזו הקב"ה מן העולם. ואיזה זה? זה אור שנברא ביום ראשון. שאמר ר' יהודה בר סימון: האור שברא הקב"ה ביום ראשון, אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. כיון שנסתכל הקב"ה בדורו של אנוש ובדור המבול ובדור הפלגה שמעשיהם מקולקלים, עמד ונגנזו מהן, שנאמר: "וימנע מרשעים אורם" (איוב לח טו).² ולמי גנזו? לצדיקים לעתיד לבוא, שנאמר: "וירא אלהים את האור כי טוב" (בראשית א, ד). מהו: "כי טוב"? שהיה אורו נאה לעולם ולא היה מזיק כשמש הזה. והיכן גנזו? בגן עדן, שנאמר: "אור זרוע לצדיק" (תהלים צז יא).³ והרבה בריות ברא הקב"ה בעולם, ולא היה העולם ראוי להשתמש בהן והיו ראויים להיגנזו, ולא נגנזו מפני כבוד הקב"ה.⁴ ואיזה זה? זה זהב. אמר ר' אבהו: טובה גדולה חלק הקב"ה לעולמו בזהב הזה. אדם פורט זהוב אחד והוא מוציא ממנו כמה יציאות, שנאמר: "וזהב הארץ ההיא טוב" (בראשית ב יב) - מהו "טוב"? טוב לזה שהוא בביתו, טוב לזה שהוא בְּלִיָּתוֹ.⁵ א"ר שמעון בן לקיש: לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב. ולמה נברא? בשביל

¹ פרק כה הקודם פותח את פרשת תרומה בציווי הכללי על מצוות המשכן ובפרט על הכלים: ארון, מנורה ושולחן. (בשיטת פרשת תרומה שכלים קודמים למשכן, ראה דברינו **ארון קודם או משכן קודם** בפרשת ויקהל). כבר שם דנים המדרשים ברעיון של הורדת השכינה וצמצומה במשכן מעשה ידי אדם, בפרט הארון שמעליו יצא הדיבור למשה. בא פרק כו ומתאר את המבנה עצמו אך בסדר הפוך. תחילה היריעות הניתונות ע"ג הקרשים ובפסוק טו ואילך את הקרשים עצמם, קירות המשכן, אלה שנשאו את האוהל והכילו את הכלים. לכאורה, זהו המרכיב הפשוט והבסיסי במלאכת המשכן. מבנה פסי שיחזיק ויכיל את הדברים שבאמת חשובים. ודווקא פריט זה מעורר במדרש את הדיון של גניזה כפי שנראה להלן.

² ומה עם השמש והירח? ראה מדרש אליהו זוטא (איש שלום) פרשה כא: "אור שברא הקב"ה ביום ראשון ... עמד הקב"ה ונגנזו ... שעתידין אומות העולם להכעיס לפניו. אמר: לא יזכו אותן הרשעים לשמש באור זה, אבל ישתמשו באור חמה ולבנה, שהן עתידין להיבטל". לעומת זאת, ראה מסכת עבודה זרה פרק ד משנה ז: "שאלו את הזקנים ברומי: אם אין רצוננו בע"ז למה אינו מבטלה? אמרו להן: אילו לדבר שאין צורך לעולם בו היו עובדין היה מבטלו. הרי הן עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות, יאבד עולמו מפני השוטים?" כיצד נערוך שלושה מקורות אלה מול אלה? האם מייצגים רעיונות משלימים, סותרים או בלתי קשורים?

³ נושא אור הבריאה, אור יום הראשון, שנגנזו הוא נושא שראוי לידון בפני עצמו. כמקדמה ראה בראשית רבה יא ז: "א"ר יהודה בר רבי סימון: אור שברא הקב"ה ביום ראשון, אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. כיון שהסתכל הקב"ה באנשי דור המבול ובאנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלים, עמד ונגנזו והתקינה לצדיקים לעתיד לבוא. ומניין שנגנזו? שנאמר: **וַיִּמְנַע מִרְשָׁעִים אֹרֶשׁ וַיִּרְוַע רָמָה תְּשֻׁבָר** (איוב לח טו). ומניין שהתקינה לצדיקים לעתיד לבוא? שנאמר: **וְאֶרְחַצְיָקִים לְבֹאֵר** וְאֶרְחַצְיָקִים לְבֹאֵר נֶגְהָ הוֹלֵךְ וְאֹרֶךְ עַד נֶכּוֹן הַיּוֹם". וכן הוא בגמרא חגיגה יב ע"א, בראשית רבה יב ו, ויקרא רבה יא ז ומקורות רבים אחרים. ונתגלגל הדבר אפילו לספרות ההלכה בדיון על ברכת המאורות שאנו אומרים בשחרית, יוצר המאורות ואור חדש על ציון תאיר, על איזה אור ועל אילו מאורות בדיוק אנו מברכים, שהרי אי אפשר לברך על אור שלעתיד לבוא (ראה ספר הרוקח הלכות ברכות הקדמה, שולחן ערוך הרב אורח חיים נט ועוד). עיקר תירוצם הוא שכבר נברא אור זה ביום הראשון והוא קיים רק גנזו לעתיד לבוא. חזרה לאגדה, בבראשית רבה ג ו גם למדנו שהאור הראשון של הבריאה מכונה "אורה" והיה חזק מהרבה מזה של השמש: "תני אורה שנבראת בששת ימי בראשית להאיר ביום אינה יכולה שהיא מכהה גלגל החמה ... והיכן היא? נגנזה והיא מתקנת לצדיקים לעתיד לבוא, שנאמר: (ישעיה ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים". אבל כאן, בשמות רבה, משמע שאור הבריאה הוא נעים יותר מזה של השמש: "שהיה אורו נאה לעולם ולא היה מזיק כשמש הזה". עוד למדנו בבראשית רבה יא ב שאור היום הראשון לא נגנז לגמרי והוא מאציל על השבת: "בקש הקב"ה לנגוז את האורה וחלק כבוד לשבת. זהו שכתוב: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו - ברכו באורה". ומדרש תנחומא נח ג מדגיש שהאור הקדום מאציל גם על לומדי התורה: "אור שנברא ביום ראשון שנגנזו הקב"ה לעמלי תורה שבע"פ ביום ובלילה שבזכותן העולם עומד". ועד כאן בעניין האור הקדום שנגנזו שאם נזכה נוציאו לאור בע"ה מבית גנזיו ונדון בו הרחבה בפרשת בראשית בשנה האחרת.

⁴ מה פירושו: לא נגנזו מפני כבוד הקב"ה? כפשוטו, הכוונה היא שלא נגנזו על מנת שיעשה בהם שימוש לכבוד הקב"ה, כמו הזהב שישמש במשכן כפי שהמדרש ממשיך ודורש וכפי שאומר הנביא: "לֹל הַנֶּקֶבָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאִיתִי וְצִרְתִּי אֶף עֲשִׂיתִי" (ישעיהו מג ז). פירוש אפשרי אחר, אולי מודרני יותר, הוא שאין זה לכבודו של הקב"ה שייגנזו כל כך הרבה דברים שחשב לברוא, שאם כן למה עלתה במחשבה לברוא אותם? ראה זוהר חדש כרך ב (מגילות) מגילת רות דף מג ע"א שאכן שואל: "ואם תאמר, הואיל והוא עתיד לגנוז, למה בראו?" ותשובתו שם שאור מיוחד זה היה נחוץ לתהליך הבריאה, בפרט של שלושת הימים הראשונים.

⁵ טוב כשהזהב בבית (בכספת, בבנק) וטוב כשהוא מלווה את האדם ביציאתו לשוק, לחיי המסחר, בדרכים. הזהב, כאמצעי תשלום, מניע את גלגלי הכלכלה ומאפשר מסחר בין בני האדם. וכך הוא גם בדין מעשר שני שאדם מרכז את הכסף למטבע גדול ופורט אותו בירושלים (משנה מסכת מעשר שני פרק ב, תוספתא פרק ד, גמרא בבא מציעא מה ע"ב ועוד). ראה הרחבת רעיון זה גם ללימוד תורה כללים ופרטים במדרש ספרי דברים פיסקא שו: "יערוך כמטר לקחי - היה רבי מאיר אומר: לעולם הוי כונס דברי תורה כללים. שאם אתה כונס פרטים מייגעים אותך ואי אתה יודע מה לעשות. משל לאדם שהלך לקיסרי וצריך מאה זוז או מאתים זוז הוצאה. אם

המשכן ובשביל בית המקדש, שנאמר: "וזהב הארץ ההיא טוב", כמו שאתה אומר: "ההר הטוב הזה והלבנון" (דברים ג כה).⁶

שבעה זהבים היו בבית המקדש ...⁷

ואף הארזים היו ראויין להיגזז ולא נגזזו. א"ר חנינא: לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים, ולמה נבראו? בשביל המשכן ובשביל בית המקדש, שנאמר: "ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע" (תהלים קד טז) - ואין לבנון אלא בית המקדש, שנאמר: "ההר הטוב הזה והלבנון".⁸ א"ר שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן: כ"ד מיני ארזים הם, ואין לך משובח מכולן אלא שבעה, שנאמר: "אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן. אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדיו" (ישעיה מא יט). ולמה לא נגזזו? שצפה הקב"ה שהן עתידין ליעשות בהן מלאכת המשכן, במקום שהשכינה עתידה לשכון, שנאמר: "אשר שם צפרים יקננו, חסידה ברושים ביתה" (תהלים שם) - וכי תעלה על דעתך ששם ציפורים היו מקננות?⁹ אלא הציפורים שהיה כהן שוחט ומקריב בבית המקדש. ומהו "חסידה ברושים ביתה"? וכי חסידה ברושים ביתה?! ומהו "חסידה" - זה כהן גדול, שנאמר: "תומיך ואוריך לאיש חסידך" (דברים לג ח).¹⁰

מדרש תנחומא (בובר) פרשת תרומה סימן ט

ר' יהודה ור' נחמיה. ר' יהודה אומר: חיה טהורה גדולה היתה במדבר וממנה עשו יריעות. ור' נחמיה אומר: מעשה נסים היתה, לשעה היתה נבראת ונגזזה. תדע לך שכתוב: "ועשית יריעות וגו', אורך היריעה האחת שלשים באמה וגו' - מי מביא לך יריעות של שלושים? מכאן אתה למד כדברי ר' נחמיה שהיה מעשה נסים.¹¹

נוטלם פרט, מייגיעים אותו ואינו יודע מה לעשות. אבל מצרפם ועושה אותם סלעים ופורט ומוציא בכל מקום שירצה ... מצרפם ועושה אותם דינרי זהב ופורט ומוציא בכל מקום שירצה". ראה דברינו [יערוף כמטר לקח](#) בפרשת האזינו.

⁶ לבנון הוא כינוי לבית המקדש (להלן במדרש זה ובמקומות רבים) וההר הטוב הוא הר המוריה. ראה ספרי דברים פסקא כח: "למה נקרא שמו לבנון? שמלבין עונותיהם של ישראל, שנאמר: אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ישעיה א יח)". ריש לקיש איננו מחשיב את חיי המסחר והכלכלה (בימינו כבר לא משמש הזהב אמצעי כסוי לשום מטבע והמסחר מתנהל בשטרות ואמצעי תשלום מודרניים אחרים על בסיס אמון בממשלות ובכלכלה). מה חשוב בעיניו, זה רק בית המקדש. רק לשם כך, בא הזהב לעולם. זו מטרתו העיקרית. אולי אלה הבדלי גישה בין ריש לקיש שגר בטבריה ובין ר' אבהו שהיה איש קיסריה! ראה הסיפור על הליכתם המשותפת לקיסריה, בה ר' אבהו מגדף את העיר (שלימים נעשה רבָּה) וריש לקיש מוכיחו על כך (שיר השירים רבה א א).

⁷ כאן מפרט המדרש את כל סוגי הזהב שהיו בבית המקדש: "שבעה זהבים היו בבית המקדש: זהב טוב, זהב טהור, זהב שחוט, זהב סגור, זהב מזוקק, זהב פרווים, זהב מופז. זהב טוב כמשמעו. זהב טהור שהיו מכניסין אותו לכור ואינו חסר כלום. זהב שחוט, שהיה נמשך כחוט ... זהב סגור, שהיה סוגר כל הזהבים שהיו שם. זהב מזוקק, שהיו טוחין בו את הכתלים ... זהב מופז ... שהיה דומה לגפרית הזו שהיא מוצתה באש. זהב פרווים ... שהיה דומה לדם הפרים, ויש אומרים שהיה עושה פירות". ואנו נדלג על קטע זה ונמשיך בענייני גניזה.

⁸ ראה כל הדרשות על הפסוק בישיבתו י לד: "וְנָקַף סִבְכֵי הַיַּעַר בְּבָרְזָל וְהִלְבְּנוֹן בְּאֵדִיר יְפוֹל", על חורבן בית המדרש (הלבנון) שיפול ביד מלך אדיר. הגניזה הגדולה ביותר היא גניזת בית המקדש עצמו - הלבנון שנפל באדיר פעמיים.

⁹ זה הפסוק: "ישבעו עצי ה' ארזי לבנון וכו' " מדבר בבית המדרש, זה "פשיטא" לדרשן, שהרי כבר אמרנו שהלבנון הוא בית המקדש. גם הסימות: "ברושים ביתה", תורמת לעניין שהרי שלמה השתמש גם בעצי ברושים לבניין בית המקדש. ארזים בתחילת הפסוק, ברושים בסופו! ראה מלכים א פרקים ה, ו. ואם כך, מה עושות שם הציפורים? ומה עם החסידה? התשובה: קרבן עוף וכהן גדול. פשיטא, וכי אפשר אחרת? מדרש על מדרש. אבל משנחרב בית המקדש, חזרו הארזים, הברושים, הציפורים והחסידה, לברייתם הארצית ולא נגזזו. או שמא נשארו בעולם על מנת שכל מי שרואם ייזכר בבית המקדש. ראה פירוש רמב"ן בראשית ב ח על הקשר בין הקרבנות ובין החיות הצמחים והעצים, תוך שילוב הפסוק מתהלים: "ובקרבנות יהיה משך הברכה לעליונים ומהם לצמחי גן עדן, ומהם יהיו יחיו לעולם בגשמי רצון וברכה שיגדלו בה, כמו שאמרו (בראשית רבה טו א) ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע (תהלים קד טז), אמר רבי חנינא ישבעו חייהן, ישבעו מימיהן, ישבעו מטעתן, כי "חייהן" יסודותם העליונים, ו"מימיהם" אוצרו הטוב המוריד הגשם, ו"מטעתן" כוחם בשמים".

¹⁰ לסיכום הדברים עד כאן, האור וגם הארזים הם פאר הבריאה ואינם מתאימים לחיי החולין והארציות. הם אמנם חלק ממלאכת הבריאה והיצירה, אבל ב"מחשבה שנייה" אולי מוטב שלא יזולו ולא יתערבו עם הרע והמכוער שבעולם הארצי. אבל דרכיהם שונות. האור הבראשיתי, אכן נגזז וייעודו הוא לעתיד לבוא (ראינו שגם בכך יש ריכוך, באור של שבת ושל לימוד תורה). לארזים, לעומת זאת, נמצא ייעוד - בית המקדש, שהוא מעין מקדש של מעלה. ואם ישתמשו בהם לצרכים אחרים, כגון לקשט את ארמונה של בת פרעה שבסמוך לבית המקדש? על כורחנו, נזדקק לדברי המשנה במסכת עבודה זרה שהבאנו בהערה 2 לעיל: "יאבד העולם מפני השוטים"? ובהערה הקודמת ראינו שהצמחייה ממשכה לחיות ולהחיות גם אחרי חורבן המקדש. ומה עם הזהב? לגביו נחלקו כאמור לעיל ריש לקיש ור' אבהו. ריש לקיש, הספון באוהלה של תורה בטבריה, יאמר: הזהב, כמו הארז במקור, ייעודו הוא רק בעבור בית המקדש. ואילו ר' אבהו, איש העולם הגדול, רבה של מטרופולין קיסריה, רואה בו משהו הרבה יותר ארצי ופשוט, הדלק שמניע את גלגלי הכלכלה. הזהב, אליבא דר' אבהו, בכלל לא שייך לדיון הזה, לא הייתה שום הוה אמינא שייגזז. אדרבא, בניית בית המקדש מתאפשרת בעזרת כלכלה מפותחת שהזהב מניע אותה (כפי שקרה בימי שלמה). ואם יזכה, מקצתו אף ייכנס להיכל ה' ויקשט אותו. ראה הגמרא בסוכה נא ע"ב שהורדוס רצה לצפות את כותלי בית המקדש בזהב עד שאמרו לו חכמים שהצבע הכחול, המזכיר את גלי הים (אדותא דימא) עדיף.

¹¹ החיה הפלאית הזו שנבראה לשעתה ומיד נגזזה היא התחש. וכבר רבו המדרשים על חיה ססגונית זו ואף דרשו את ססגנותה כשש גוונים או שש (שמח) בגוונים. ראה תנחומא (הרגיל) בפרשתנו סימן ו: "... ועורות תחשים ... ר' יהודה אומר: חיה טהורה גדולה היתה במדבר וקרבן אחת היה לה במצחה ובעורה ששה גוונים ונטלו אותה ועשו ממנה יריעות. ורבי נחמיה אומר: מעשה נסים היתה ולשעה שנבראת בו בשעה נגזזה". ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרק כו: "תחש שהיה בימי משה רבינו לפי שעה נזדמנה לו, ועשה ממנו מכסה לאהל מלמעלה, ומתרגמינן ססגונא, שְׁשָׁשׁ בגוונים הרבה שלה". וכן הוא בקהלת רבה א א ועוד. המקור בתלמוד הוא

ולא תאמר ביריעה, אלא אפילו בקרשים היה מעשה נסים. מהיכן היו הקרשים? יעקב אבינו נטע אותם בשעה שירד למצרים. אמר לבניו: בני, עתידים אתם להיגאל מכאן, והקב"ה עתיד לומר לכם: משאתם נגאלים, עשו לי משכן. אלא עמדו ונטעו ארזים, בשעה שיאמר לכם לעשות משכן, והארזים מצויין בידכם. מיד עשו כשאמר להם אביהם, עמדו ונטעו ארזים.¹²

שמות רבה פרשה לה סימן ב

דבר אחר: "ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים" - למה עצי שטים? לימד הקב"ה דרך ארץ לדורות, שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות, אומרים לו: ומה מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהכל שלו, כשאמר לעשות משכן, אמר: לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות, אתם - על אחת כמה וכמה.¹³

במדבר רבה פרשה טו סימן י

ר' לוי בר רבי אומר: מנורה טהורה ירדה מן השמים, שאמר לו הקב"ה למשה: "ועשית מנורת זהב טהור" (שמות כה לא). אמר לו: כיצד נעשה אותה? אמר לו: "מקשה תיעשה המנורה". ואעפ"כ נתקשה משה וירד ושכח מעשיה. עלה ואמר: ריבוני, שכחתי אותה. הראה לו למשה ועוד נתקשה בה. אמר לו: "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר". עד שנטל מנורה של אש והראה לו עשייתה. ואף על פי כן נתקשה על משה. אמר לו הקב"ה: לך אצל בצלאל והוא יעשה אותה. ואמר לבצלאל, מיד עשאה. התחיל תמה ואמר: אני, כמה פעמים הראה לי הקב"ה ונתקשיתי לעשותה. ואתה שלא ראית, עשית מדעתך. בצלאל - בצל אל היית עומד כשהראה לי הקב"ה עשייתה.¹⁴ ולפיכך כשחרב ביהמ"ק נגנזה המנורה.¹⁵

וזה אחד מחמשה דברים שנגנזו: הארון והמנורה והאש ורוח הקודש והכרובים. וכשישוב הקב"ה ברחמיו ויבנה ביתו והיכלו הוא מחזירן למקומן לשמח את ירושלים, שנאמר: "יִשְׁשׂוּם מִדְּבַר יְצִיָּהוּ וְתִגְלַל עֲרֵבָה וְתִפְרַח פְּחַבְצָלָת: פֶּרַח תִּפְרַח וְתִגְלַל אֶף גִּילַת וְרִינָן כְּבוֹד הַלְבָנוֹן נִתַּן לָהּ" (ישעיהו לה א-ב).¹⁶

תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק יג הלכה א

משנבנה בית ראשון, נגנז אהל מועד ונגנזו עמו קרסיו וברישו וברישו ועמודיו ואדניו ...¹⁷ משנבנה ארון, נגנז עמו צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה וארגו שהשיבו פלשתים דרין (דורון) לאלי ישראל ... ומי גנזו? יאשיהו המלך גנזו. מה ראה? כיון שראה כתוב בתורה "יולך ה' אותך ואת מלכך וגו'", פיקד ללויים ונגנזוהו, שנאמר: "וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לְה' תִּנְנוּ אֶת

בבלי שבת כח א ובירושלמי שבת פרק ב הלכה ג (ופרק ז הלכה ב): "ר' אבהו בשם רבי שמעון בן לקיש בשם רבי מאיר: כמין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר כיון שעשה בה מלאכת המשכן נגנזה. רבי אבון אמר: קרש היה שמה". הרי לנו דבר נוסף במשכן שנגנז. לא במעשה בראשית ולא במחשבה, אלא בבריאה חד-פעמית. הארזים - הקרשים, ראויים היו להיגנז, אבל סופם שלא נגנזו והם עומדים לרשות כל מעשה בניין ורהיט. אבל הכיסוי שהיה על גביהם, עורות התחשים, נעשה מחיה פלאית שנבראת לרגע, לצורך המשכן, ומיד נגנזה. חוקרי התנ"ך המודרניים מן הסתם ניסו לאתר חיה זו וכל היודע דבר על מקום הימצאו של מין תחש זה מתבקש להודיענו בכל לשון של תחישה ובקשה.

¹² הרי לנו ניגוד מה לארזים של שמות רבה לעיל. "הארזים" של המשכן היו עצים שנטעו בידי בני אדם שצופים קדימה. כאותו זמן שנטע עץ תאנים לבניו (תנחומא קדושים סימן ח, בדברינו [כי תבואו אל הארץ ונטעתם](#) בפרשת קדושים). אמנם מעשה ניסים הוא, כי מי ראה ארזים צומחים באקלימה של מצרים. אך עדיין, קרשי המשכן היו, לפי שיטה זו, מעשה טבע ובני אדם שנוטעים עצים על מנת שיהיו מצויים להם בוא העת ולא עצים שראויים לגניזה.

¹³ חזרנו לקרשי המשכן בפרשתנו וקראנו את הפסוק עד סופו. אין כאן ארזים. במדרש בו פתחנו, המתאר את מקדש שלמה, יש עצי ארזים. אבל בפרשתנו העוסקת במשכן שליווה את עם ישראל במדבר, רק עצי שיטים. אין כאן שום דבר שעלה בדעת להיגנז או דבר פלאי שנוגד לשעתו, רק דרך ארץ פשוטה שמלמדת אותנו בתורה לבנות את ביתנו מעץ שאינו עושה פרי. כך במלחמה (פרשת שופטים, כי תצור אל עיר) וכך בעתות שלום ובנייה. ראה דברינו [כי האדם עץ השדה](#) בפרשת שופטים וכן [אילני סרק ואילני מאכל](#) בט"ו בשבט.

¹⁴ ראה דברינו [בצלאל - בצל אל](#) בפרשת ויקהל.

¹⁵ במעשה המנורה היה משהו קשה ופלאי והוא שקצב את זמנה והביא בסופו של דבר לגניזתה. כבר הרחבנו במעשה המנורה בדברינו [מעשה המנורה](#) בפרשה זו, כולל עניין גניזתה, אך גם הראינו שלא היססו לעשות מנורות בבתי הכנסת דמוי מנורת שבעה הקנים שהייתה במקדש. עכ"פ, נראה שמדובר כאן בבית ראשון ובמנורה שעשה משה שעמדה במקדש שלמה (להלן).

¹⁶ ראה גמרא מנחות כט ע"א: "תניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: ארון של אש ושולחן של אש ומנורה של אש ירדו מן השמים, וראה משה ועשה כמותם, שנאמר: וראה ועשה כתבניתם אשר אתה מראה בהר". (ראה דברינו [וראה ועשה בתבניתם](#) בפרשה זו). דברים מופלאים אלה שירדו מן השמים, הם או תבניותם, חזרו ונגנזו יחד עם רוח הקודש והכרובים.

¹⁷ רק המנורה, הארון והשולחן של המשכן, הועברו לבית המקדש ושמשו שם. ראה בתוספתא שם. הרי לנו גניזת המשכן עצמו ובכללו הקרשים שראינו לעיל (היריעות לא מוזכרות). אלא שדווקא כאן, אפשר לומר שאין פה שום דבר פלאי. המשכן סיים תפקידו והוחלף ע"י מקדש עולמים. והגניזה היא עניין של כבוד, בדומה לגניזה בימינו, בדין כל כלי קודש שלא משתמשים בו יותר.

אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית אֱשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לְכֶם מִשָּׂא בְכַתְּפֵי (דברי הימים ב לה ג).¹⁸ ... ר' ליעזר אומר: ארון גלה לבבל ... ר' יהודה בן לקיש אומר: ארון נגנז במקומו, שנאמר: "ויאריכו הבדים ויראו וגו' ויהיו שם עד היום הזה" (מלכים א ח ח).¹⁹

זוהר חדש כרך א (תורה) פרשת בראשית דף כד עמוד א

"אלה תולדות השמים והארץ ביום הבראם" - א"ר יהודה בר שלום: בו ביום שנבראו שמים וארץ, בו ביום עשו כולם תולדותם ולא חסר מהם כלום ... בו ביום נעשה כל צרכי העולם ולאחר כן גילה אותם בכל יום ויום ונתן טעם לכל דבר ודבר באותו היום שנתגלה. וכן א"ר יוחנן: בו ביום שנבראת הארץ בו ביום הולידה והצמיחה כל תולדותיה והיו כולם גנוזות תחתיה, עד שאמר לה הקב"ה: תוצא הארץ. תברא הארץ לא נאמר אלא תוצא הארץ, דבר שהיה גנוז בה והוציאה כל דבר ודבר באותה הטבע הראוי לה להוליד ולהזריע מהם כדומה להם. זהו שכתוב: "למינה".²⁰

רש"י תהלים פרק קמח פסוק ח²¹

"רוח סערה" - העושה את דברו ושליחותו. ואמרו רבותינו שהדברים הללו היו תחילתם גנוזים בשמים ובא דוד והורידן לארץ לפי שהם מיני פורעניות, ואין נאה להם להיות גנוזין במגוריו של הקב"ה.²²

ילקוט שמעוני שיר השירים רמז תתקפח

"קמתי אני לפתוח לדודי, ... וידי נטפו מור". במתן תורה נתמלא כל העולם כלו בשמים.²³ "ואצבעותי מור עובר" - להיכן עבר? גנוז הקב"ה לצדיקים, דכתיב: "על כפות המנעולי".²⁴

שבת שלום

ומשנכנס אדר מרבנים, בשמחה.²⁵

מחלקי המים

מים אחרונים: גלש הגיליון ולא נשלם הרעיון. לא סקרנו דברים נוספים שנגנזו: חצוצרות שעשה משה, נשמתו של משה, הנבואה, אבני המזבח שכתבו עליהם את התורה ועוד.

¹⁸ יאשיהו שהיה מלך צדיק, בניגוד לאמון אביו ומנשה סבו, מבער עבודה זרה ומחזק את בדיק הבית. בימיו מתגלה ספר התורה (ספר דברים עפ"י חז"ל) והוא גם מחדש את חג הפסח אשר לא קיים כך מאז ימי שמואל (השופטים עפ"י מלכים ב כג). פסוק זה, כפשוטו, מספר שיאשיהו גם מחזיר את ארון הקודש למקומו בבית המקדש. אך התוספתא מבארת שיאשיהו לא החזיר את ארון הברית לקודש הקדשים, אלא גנז אותו.

¹⁹ לנושא גניזת הארון הקדשנו דף מיוחד בדברינו [תחנתו האחרונה של הארון](#) בפרשת בהעלותך. ושם גם ראינו שעפ"י מסורת במשנה במסכת שקלים פרק ו, מקום גניזת הארון היה "כנגד דיר העצים, שכן מסורת בידם מאבותיהם ששם הארון נגנז". והמשנה שם גם מוסיפה לספר: "מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק, וראה הרצפה שהיא משונה מחברותיה. בא ואמר לחברו ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו ביחוד ששם הארון נגנז". ובגמרא יומא נד ע"א: "אמר רב נחמן, תנא: וחכמים אומרים ארון בלשכת דיר העצים היה גנוז. אמר רב נחמן בר יצחק, אף און נמי תנינא: מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק, וראה רצפה משונה מחברותיה, ובא והודיע את חברו, ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו, וידעו ביחוד ששם הארון גנוז. מאי הוה עביד? אמר רבי חלבו: מתעסק בקרדומו היה. תנא דבי רבי ישמעאל: שני כהנים בעלי מומין היו מתלעיין בעצים, ונשמטה קרדומו של אחד מהם ונפלה שם, ויצתה אש ואכלתו". וכידוע, בבית שני לא היה ארון, רק אבן השתייה בקדש הקדשים.

²⁰ כל הבריאה נבראה גנוזה. הכל נברא בכח וא"כ יצא, כל אחד במקומו ובזמנו לפועל. אלה שחזרו ונגנזו - למצבם הבסיסי חזרו.

²¹ אֵשׁ וְגֶרֶד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רִיחַ סֶעֶרָה עֹשֶׂה דְבָרוֹ.

²² הרי לנו דברים שהיו גנוזים גם אחרי השלמת הבריאה ובשלב מסוים לא היה נאה שיהיו במדור העליון וירדו לארץ, לבני האדם. ראה בשמות רבה בו פתחנו, הביטוי: "ולא נגנזו מפני כבוד הקב"ה". המקור, "אמרו רבותינו", שרש"י מביא הוא בגמרא חגיגה יב ע"ב: "אמר רב יהודה אמר רב: דוד ביקש עליהם רחמים, והורידן לארץ. אמר לפניו: רבש"ע, לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע (תהלים ה), צדיק אתה ה' - לא יגור במגורך רע". אבל בבראשית רבה נא ג, שרש"י הביא בקצרה בראשית דבריו, מצאנו דעה אחרת: "א"ר חנינא: אין דבר רע יורד מלמעלה, אתיבון, והכתיב (תהלים קמח) אש וברד שלג וקיטור! אמר להם: רוח סערה היא שהיא עושה דבר".

²³ ראה התיאור בגמרא שבת פח ע"ב: "ואמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב: לחיו כערוגת הבושם (שיר השירים ה יג) - כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים. וכיון שמדיבור ראשון נתמלא, - דיבור שני להיכן הלך? - הוציא הקב"ה הרוח מאוצרותיו, והיה מעביר ראשון ראשון, שנאמר: שפתותיו שושנים נוטפות מור עבר (שם)".

²⁴ ריח המור המופלא של מתן תורה יצא מבית גנוזי של הקב"ה, לרגע נתן את ניחוחו הטוב ומיד חזר ונגנז ועבר למקומות נעולים ונסתרים. גז ונגנז. ויש אומרים שכאשר לומדים מדרש נאה בראש שקט ובלב שמח, חשים לרגע קט באותו ריח מור ומתבשמים הימנו. גם אם לא יורדים עד סוף דעתו וריחו נשאר על כפות המנעול.

²⁵ הוספת הפסיק היא כמאמר החסידים שכל מה שמרבנים באדר יהיה בשמחה. וכן הוא מאמרם על חודש אב: משנכנס אב ממעטים, בשמחה. שכל מה שממעטים באב יהיה בשמחה. תמיד בשמחה, בין במעט ובין במרובה.